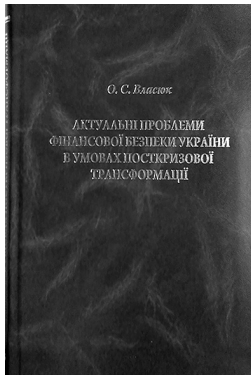

Нові видання НІСД

Власюк О. С. Актуальні проблеми фінансової безпеки України в умовах посткризової трансформації : монографія / О. С. Власюк. – К. : НІСД, 2014. – 432 с.

Економічний розвиток держави, її потенціал і стабільність у сучасному світі залежать від рівня економічної безпеки.

Сучасні тенденції світової фінансової системи засвідчують уповільнення посткризового відновлення світової економіки на тлі посилення фінансових ризиків суверенних дефолтів у зв'язку з безпрецедентним зростанням бюджетних дефіцитів у всіх країнах світу. Заходи антикризової політики фінансового оздоровлення, застосовані у кризовий період, не спричинили відчутного поліпшення перспектив економічного зростання та залишили високою ймовірність настання чергової хвилі фінансової кризи.

Перед Україною, як і перед іншими державами, постають принципово нові виклики та загрози сталому розвитку, насамперед у сфері суверенних фінансових систем, що ускладнює спроможність державних фінансів забезпечувати необхідний рівень фінансової безпеки. Про нарощення загроз фінансовій безпеці багатьох країн свідчать показники критичного зростання зовнішньої та внутрішньої заборгованості, часткова втрата з боку урядів контролю над збільшенням бюджетних дефіцитів, поширення дефолтних очікувань тощо. Особливості сучасної соціально-економічної та політичної ситуації в Україні обумовлюють також специфічний зміст проблеми забезпечення її економічної безпеки.

До явищ і чинників, що формують зовнішні загрози національній безпеці у фінансовій сфері держави належать обмеженість доступу до міжнародних фінансових ринків; погіршення стану зовнішньої торгівлі, зростання дефіцитів поточного рахунку та/або зведеного платіжного балансу; значна залежність від експортно-імпоротної діяльності; зовнішніх кредиторів; вплив світових фінансових криз на фінансову систему держави тощо.

У монографії розглянуто сутність фінансової безпеки та її місце в системі економічної безпеки держави. Проаналізовано теоретичне підґрунтя змісту фінансової безпеки та ідентифіковано зовнішні й внутрішні загрози національній безпеці України у фінансовій сфері. Запропоновано авторську методологію оцінювання стану фінансової безпеки держави та сектору державних фінансів України. Прозорість і валідність запропонованої автором методології оцінки стану фінансової безпеки України забезпечується ретельно обґрунтованою концепцією інформаційної моделі моніторингу стану фінансової безпеки сектору державних фінансів України.

Визначено систему показників фінансової безпеки та сектору державних фінансів України, формалізовано розрахунки, розроблено інформаційну базу та обґрунтовано порогові значення індикаторів стану фінансової безпеки.

Досліджено питання фінансової безпеки трансформаційних процесів у національній економіці, виклики й загрози стабільності фінансової системи, а також безпекові аспекти бюджетної політики, зокрема її особливості в умовах наявних зовнішніх і внутрішніх ризиків.

Питання реформування бюджетної політики України автор пропонує вирішувати, враховуючи європейський досвід реалізації політики у сфері оподаткування в умовах фінансової кризи та посткризового періоду й досвід регулювання дефіциту бюджету в практиці інтеграційних об'єднань в умовах посткризового відновлення світової економіки. При цьому детально вивчено особливості бюджетної політики в умовах зовнішніх ризиків для національної економіки. За результатами проведених комплементарних досліджень автором визначено завдання бюджетної політики в середньостроковій перспективі та орієнтири формування місцевих бюджетів.

Однією з найгостріших проблем забезпечення фінансової безпеки України є істотність впливу тіньового капіталу. У даній праці автор висвітлює фінансові механізми захисту внутрішнього ринку й досліджує фінансові аспекти детінізації економіки, аналізує теоретичні та практичні можливості державної протидії тіньовій діяльності в Україні, причини та наслідки зростання тіньового сектору в Україні, світовий досвід боротьби з тіньовою фінансово-економічною діяльністю, вплив тіньової економіки на національну безпеку, досліджує вплив фінансових ресурсів за межі України як загрозу фінансовій безпеці держави, пов'язану з тінізацією економіки.

Окрім традиційних наукових підходів до вивчення тенденцій розвитку співробітництва України у сфері залучення міжнародної технічної допомоги та співробітництва України в межах європейського інструменту суспільства й партнерства, автором проведено оригінальні дослідження щодо потенціалу співробітництва України з фондами суверенного добробуту й підвищення кредитних рейтингів України як чинника зміцнення міжнародної конкурентоспроможності.

Досліджено стратегії діяльності міжнародних фінансових організацій у період кризи; стан, проблеми та підсумки співробітництва міжнародних фінансових організацій на кредитному ринку України. Описано пріоритетні напрями та інноваційні механізми підвищення ефективності співробітництва України з міжнародними фінансовими організаціями та запропоновано заходи щодо заохочення діяльності міжнародних фінансових організацій на кредитному ринку України, залучення міжнародної технічної допомоги та підвищення кредитних рейтингів країни.

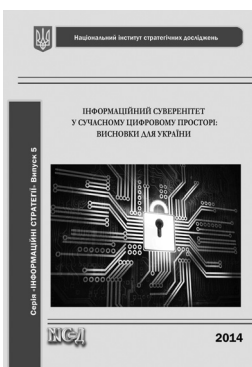
Монографія знайде свого читача поміж працівників державних структур, фахівців і науковців у фінансовій сфері національної економіки, викладачів фінансових дисциплін у вищих навчальних закладах, аспірантів та студентів, які поглиблено вивчають проблеми фінансової безпеки.

Дубов Д. В. Інформаційний суверенітет у сучасному цифровому просторі: висновки для України / Д. В. Дубов, М. А. Ожеван. – К. : НІСД, 2014. – 44 с. – (Сер. «Інформаційні стратегії», вип. 5).

Зовнішня агресія РФ проти України, зокрема інформаційній сфері, актуалізувала питання можливості забезпечення Україною власного інформаційного та цифрового суверенітету. В доповіді розглянуто переважно поняття цифрового суверенітету.

Це питання розглядається в контексті загальних трансформацій поняття суверенітету і появи його нових форм, відмінних від традиційного вестфальського. Зокрема, вказується на те, що останнім часом посилюються процеси, які їх дослідники називають «м'якою», або «добровільною», десуверенізацією, тобто добровільною відмовою держав від частини своїх суверенних прав на користь наднаціональних структур.

Розглянуто поняття *інформаційний суверенітет*, *цифровий суверенітет* і *кібермогутність*. Зазначено, що між західними й східними науковцями існує певна принципова незгодженість щодо самої категорії цифрового суверенітету. Звертаючись багато в чому до однієї й тієї самої проблеми, вони називають поняття, з яким пов'язана ця проблема, і «цифровим суверенітетом», і «інформаційним суверенітетом», і «кібермогутністю». Водно-

час обсяг поняття *інформаційний суверенітет* є ширшим, ніж обсяг поняття *цифровий суверенітет* і *кібермогутність*, адже включає здатність впливати не лише на ІКТ загалом, а й на контент, причому не завжди вплив розуміється як контроль. Ідеться, зокрема, про протидію інформаційно-психологічним операціям чи здійснення власних операцій. Цифровий суверенітет передбачає пріоритетні завдання щодо забезпечення ІКТ-незалежності держави, «контентна» частина розглядається епізодично, на рівні збирання певних конкретних даних.

Наведено чотири основних погляди на концепцію цифрового суверенітету (кібермогутності), які на сьогодні панують у науковому та політичному дискурсі найбільш розвинених країн – США, КНР, ЄС та РФ.

Теоретичні підходи до розуміння взаємоузгодженості та взаємозв'язку чинників, що обумовлюють кібермогутність держави, мають чимало спільного та водночас позначаються суттєвими відмінностями.

Принципово схожим є військовоорієнтований складник усіх концепцій, за яким кібермогутність розглядається переважно як військовий аспект розвитку держави. Однак за всієї схожості західний підхід практично ігнорує базові чинники, необхідні для посилення кібермогутності, – розвинену інфраструктуру, інноваційну економіку, міжнародний вплив, наявність національних ІТ-виробників, адже більшість з них є безумовними ознаками розвитку країн Заходу. Водночас Схід (зокрема Китай) досі змушений розглядати ці чинники окремо, акцентуючи увагу на тому, що їх потрібно буде ще здобути.

Розглянуто можливості України в розбудові власного цифрового суверенітету. Зокрема, здійснено аналіз застосування в нормативно-правовому полі поняття *інформаційний суверенітет*.

Проаналізовано реальні можливості забезпечення Україною свого цифрового суверенітету з урахуванням підходів науковців КНР та Японії до цієї проблематики. Зазначено, що за результатами такого огляду може бути сформульовано два основні сценарії розбудови цифрового суверенітету України.

Перший сценарій базується на тому, що Україна має розбудовувати свій цифровий суверенітет у межах повернення до базових концепцій вестфальського світоустрою. На думку дослідників, реалізація такого сценарію в режимі «тут і зараз» є малореальною. Потрібно розуміти, що нині (а швидше, й у віддаленій перспективі) Україна не матиме змоги реалізувати більшість таких складних проектів. У багатьох випадках це й недоцільно, адже сприяє не стільки утвердженню суверенітету, скільки нецільовому використанню бюджетних коштів (більшість проектів потребуватимуть значних державних коштів, що нереально в умовах тотальної бюджетної економії).

Другий сценарій передбачає багатоступеневу систему планування, його кінцевою метою буде отримання реального цифрового суверенітету. Увага має акцентуватися передусім на розробленні можливостей (механізмів), які в подальшому дадуть змогу створити будь-який із потрібних елементів. Загальною методологічною рамкою в процесі реальної розбудови цифрового суверенітету має стати рамка, запропонована східноазійськими дослідниками. Крім того, потрібна нова та зрозуміла система різнорівневих цілей (ідеального, стратегічного й тактичного рівнів), яких бажає досягнути держава для утвердження власного цифрового суверенітету.

На сьогодні зазначена сфера є або слабовизначеною, або визначеною надміру загальною.

Зроблено висновок, що розбудова реального цифрового суверенітету України є неможливою без формування інноваційної економіки нашої держави, сприяння створенню національних ІТ-компаній міжнародного рівня (потенційно – ІТ-корпорацій), розвитку внутрішнього ринку та інфраструктури, концептуалізації бачення державою бажаного майбутнього (зокрема щодо розвитку мережі інтернет), розвитку кібербезпеченого чинника та глибинного реформування системи створення нормативно-правових документів, що впливають на створення інформаційного/цифрового суверенітету.

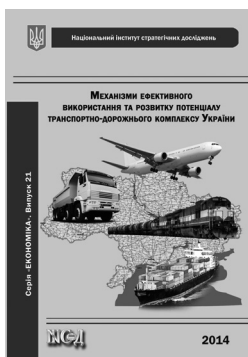
Пріоритети інвестиційного забезпечення структурних реформ у промисловості України / О. В. Собкевич, А. В. Шевченко, А. І. Сухоруков, Є. В. Белашов. – К. : НІСД, 2014. – 84 с. – (Сер. «Економіка», вип. 20).

Відновлення економічного зростання в Україні вимагає побудови нової моделі економічного розвитку, заснованої на інвестиційних засадах, глибокій інтеграції промислового потенціалу з екологічним і соціальним складниками виробничого процесу. Важливим кроком у цьому напрямку стало підписання й ратифікація Угоди про асоціацію та поглиблену і всеосяжну зону вільної торгівлі між Україною та ЄС, що відкриває нові можливості для української економіки, але водночас із цим вимагає здійснення докорінних реформ у соціально-економічній сфері та всеохопної модернізації виробництва. Реалізація євроінтеграційних намірів України стане можливою лише за умови мобілізації та ефективного спрямування значних інвестиційних ресурсів у розбудову промислового комплексу.

Інвестування промисловості України знаходиться у кризі, причинами якої є недосконале інституційне середовище, деіндустріалізація економіки, переважання споживчого кредитування над інвестиційним. Рейтинги інвестиційної привабливості України засвідчують погіршення захисту прав власності, злиття політичних і бізнесових інтересів, посилення тиску на бізнес, втрату незалежності судової системи. За таких умов постає необхідність вироблення виваженої державної інвестиційної політики, адекватної особливостям і перспективним орієнтирам розвитку української промисловості.

Важливим напрямом державної інвестиційної політики має стати розбудова *інституційного середовища* розвитку інвестиційної діяльності, вдосконалення законодавчої бази у сфері залучення інвестицій, що стимулюватиме формування сприятливого інвестиційного клімату. Законодавство щодо стимулювання інвестиційної діяльності у промисловості за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів має бути переглянуто з урахуванням необхідності децентралізації податкової системи та мотивації участі в інвестиційній діяльності місцевих органів управління. Бюджетна підтримка інвестиційної діяльності має здійснюватися у спосіб зменшення вартості кредитів, часткового інвестування інфраструктури, часткового фінансування купівлі прав інтелектуальної власності, переважного надання державних гарантій для проектів, що відповідають державним пріоритетам реструктуризації промисловості.

Галузеві пріоритети інвестиційного забезпечення структурних зрушень у промисловості України мають полягати в подоланні структурних деформацій у *металургійній галузі*, пов'язаних із технологічною відсталістю й високою енерго- та ресурсоємністю підприємств галузі; державному стимулюванні структурних зрушень і розширенні внутрішнього ринку для споживання продукції основних галузей *хімічного комплексу*; розвитку інвестиційного потенціалу вітчизняного *машинобудування* у спосіб стимулювання виробництва інвестиційної продукції, розвитку кадрового потенціалу та гармонізації вітчизняних стандартів з європейськими; розвитку інтеграційних процесів у *харчовій промисловості* й розширення доступу підприємств галузі до фінансових ресурсів і нових технологій виробництва безпечної та якісної продукції; розбудові потужних національних брендів у *легкій промисловості*.

Механізми ефективного використання та розвитку потенціалу транспортно-дорожнього комплексу України : аналіт. доп. / О. В. Собкевич, К. М. Михайличенко, О. Ю. Ємельянова. – К. : НІСД, 2014. – 88 с. – (Сер. «Економіка», вип. 21).

В Україні транспортна галузь переживає період нестабільності, демонструє від'ємну динаміку обсягів вантажних та пасажирських перевезень і досі не вийшла на докризові показники: у 2013 р. обсяги перевезень вантажів склали 89 %, пасажирів – 81 %, перероблення вантажів у портах – 87 % відносно рівня 2007 р. Криза в економіці та складна ситуація на сході країни негативно позначилися на роботі транспорту у 2014 р.

Сьогодні ринок транспортних послуг задовольняє лише базові потреби економіки України та населення в перевезеннях. Рівень безпеки, показники якості й ефективності перевезень пасажирів і вантажів, енергоефективності, техногенного навантаження на довкілля не відповідають стандартам ЄС, що ускладнює інтеграцію національної транспортної системи в європейську. Низький рівень безпеки перевезень та якості послуг безпосередньо пов'язані зі старінням основних фондів у транспортній сфері, рівень зносу яких загалом по Україні складає 96,5 %. Україна неефективно використовує свій транзитний потенціал та втрачає конкурентні позиції на міжнародному ринку транспортних послуг.

У доповіді досліджено системні причини сучасного кризового стану ТДК України, зокрема такі як порушення положень економічних законів, що регулюють процеси простого та розширеного відтворення основних виробничих фондів; нерозвиненість ринкових механізмів, які досі не стали основним регулятором на ринку транспортних послуг, а також слабкість і неефективність державної політики щодо розвитку транспортної галузі, яка не відповідає сучасним викликам. Окремо висвітлено здобутки та проблеми розвитку та інституційного реформування залізничної галузі, дорожнього господарства, механізми регулювання ринку авіаційних послуг та ефективного використання потенціалу річкового транспорту.

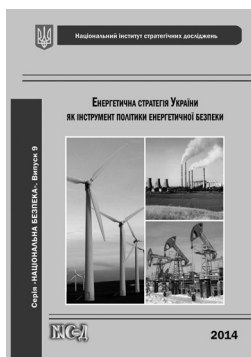
З огляду на те, що сьогодні транспортний сектор перетворюється для держави на чинник ризику, який не піддається точним прогнозам, доведено, що в разі зволікання із вжиттям ефективних заходів державної політики ймовірна неспроможність транспортної галузі забезпечити найближчою перспективою потреби економічного зростання країни в перевезеннях, а також потреби населення в пересуванні у зв'язку із майбутнім зростанням платоспроможного попиту, розвитком бізнесу й туризму.

Європейський вибір України та забезпечення ефективного сталого розвитку національної транспортної системи диктує необхідність зосередження уваги на модернізації та структурній трансформації ТДК України. Пріоритетними сферами реформ є такі:

- організаційна, технічна й технологічна модернізація залізничного транспорту, поступова демонополізація залізничної галузі й запровадження ефективних ринкових механізмів її функціонування та розвитку;
- розбудова сучасної мережі автомобільних доріг, утримання їх у належному стані, зниження рівня аварійності на дорогах, формування цивілізованого ринку автоперевезень;
- розвиток авіаційного транспорту й запровадження європейських стандартів гарантування безпеки авіації й захисту прав вантажовласників і пасажирів;
- відродження судноплавства внутрішніми водними шляхами, забезпечення конкурентоспроможності національної інфраструктури водного транспорту;
- створення умов для розвитку та модернізації ТДК на новій технічній і технологічній платформі, зосередження фінансових та інтелектуальних ресурсів на сучасних досягненнях у сфері транспортних інновацій;
- підвищення ефективності використання транзитного потенціалу України, забезпечення подальшої інтеграції національної транспортної системи у світову мережу.

Енергетична стратегія України як інструмент політики енергетичної безпеки : зб. мат-ли наук.-практ. конф., 23 грудня 2014 р., м. Київ / упорядн.: О. М. Суходоля, А. А. Сидоренко, С. В. Бегун, А. А. Білуха; за заг. ред. О. М. Суходолі. – К. : НІСД, 2014. – 168 с. – (Сер. «Національна безпека», вип. 9).

Уклавши Угоду про асоціацію з Європейським Союзом, Україна прийняла історичне рішення щодо свого подальшого розвитку. Зазначений стратегічний вибір України, який вимагає принципових змін у формуванні й реалізації державної енергетичної політики, а також загрози енергетичній безпеці, що виникли внаслідок агресії Російської Федерації, зумовили потребу актуалізації Енергетичної стратегії України. Завдання забезпечити актуалізацію по-

ложень Енергетичної стратегії України на період до 2030 року з метою виконання міжнародних зобов'язань України та з урахуванням загроз енергетичній безпеці, пов'язаних із тимчасовою окупацією території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя внаслідок збройної агресії Російської Федерації, визначено рішенням Ради національної безпеки і оборони України від 28 квітня 2014 р. «Про стан забезпечення енергетичної безпеки у зв'язку з ситуацією щодо постачання природного газу в Україну», уведеного в дію Указом Президента України від 01 травня 2014 р. № 448.

Проект Енергетичної стратегії України на період до 2030 року, розроблений авторським колективом у складі працівників і профільних експертів Національного інституту стратегічних досліджень, Національної академії наук України, інших наукових закладів з усіх видів діяльності у сфері паливно-енергетичного комплексу, став предметом обговорення для учасників науково-практичної конференції «Основні засади, завдання й механізми реалізації політики енергетичної безпеки», проведеної 23 грудня 2014 р. Національним інститутом стратегічних досліджень.

Учасники конференції обговорили методологічні, організаційні, інституційні та правові засади формування державної політики у сфері енергетики; проблеми реалізації стратегічних і програмних документів, а також завдання з удосконалення системи стратегічного управління розвитком енергетичного сектору України.

Зазначені питання набувають особливої ваги в умовах лібералізації енергетичних ринків і децентралізації системи прийняття рішень, коли дедалі більшої ваги набувають інтереси, а отже, й рішення недержавних суб'єктів енергетичного ринку. З огляду та зазначене, сформовано методологічний принцип формування стратегії розвитку енергетики: цілями Енергетичної стратегії України мають стати системні параметри енергетичного сектору, а не параметри окремих галузей паливно-енергетичного комплексу, що дозволить стабілізувати державну політику у сфері енергетики на довгострокову перспективу та знизити ризики перегляду стратегії за зміни урядових команд. Саме такий підхід дозволяє говорити про забезпечення сталого розвитку енергетичного сектору в умовах конкурентної боротьби на внутрішньому й зовнішньому ринках і забезпечення спроможності держави формувати та здійснювати політику захисту національних інтересів незалежно від наявних і потенційних загроз внутрішнього й зовнішнього характеру в енергетичній сфері.

Проект Енергетичної стратегії України на період до 2035 року, який наводиться в збірнику, виконаний саме згідно з таким підходом. Стратегія визначає мету й цілі енергетичної політики держави на довгостроковий період, а також окреслює способи та механізми її реалізації з урахуванням євроінтеграційних прагнень. Запропонована Енергетична стратегія формує цільову траєкторію розвитку енергетичного сектору, забезпечуючи узгодженість його пріоритетів з більш широкими цілями суспільства як складник сталого соціально-економічного розвитку України, та передбачає вжиття таких заходів:

- визначення цільового стану енергетичного сектору України з огляду на пріоритети забезпечення енергетичної безпеки та реалізації євроінтеграційних прагнень України;
- запровадження сучасних методичних підходів, прийнятих у країнах ЄС, до розроблення документів стратегічного планування та практичної діяльності з реалізації державної політики в енергетичній сфері;
- формування цілісної системи державного управління енергетичним сектором;
- формування узгодженої системи механізмів державного управління, спрямованої на досягнення цілей і створення системи моніторингу реалізації Стратегії; врахування положень Стратегії всіма причетними до сфери її дії суб'єктами.

У збірнику матеріалів конференції висвітлено також практичні аспекти застосування окремих механізмів забезпечення енергетичної безпеки України в сучасних умовах, а також ліпший світовий досвід у цій сфері.